

T A R İ H
VESİKALARI

Sayı : 15

Mayıs 1949

Cilt: III

KIRIM TARİHİ
VEYA
NECATİ EFENDİ'NİN RUSYA SEFARETNAMESİ

[c. III. sayı: 14, sayfa: 149 dan devam]

ves-selâm. Yine bizler sadede gelelim. Zikrolunan Kefe'nin reâyâları bir kâğıd tahrir edüb beş on papas mühürleyüb Or kalesine irsal edüb esnâ-yı rahda karakol gezenler kâğıd ile giden reâyâları ahzedüb seraskere götürüb yedlerinde olan kâğıda bakub sual olundukda bana falan papaslar verdi deyü takrir ve mefhum-i kâğıd Kefede islâmdan kimesne kalmadı ancak reâyâ kaldı. Eğer size reâyâ lâzım ise bir saat evvel gelüb ve falan mahalden gelesiz ve orduda asker dahi kati azdır deyü tahrir etmişler. Serasker hazretleri reâyâları ve üç papası katledüb ertesi gün salif üz-zikr kaptan vekili Hasan Paşa donanma-yı humayun ile me'mur olduğu Kal'a-i Cedîd'e varmayub bâlâda zikrolunan Kerş nâm limanda on beş gün yatub sonra Kefe'ye gelüb seraskere arz-ı hal edüb "küffâr on beş pare kalyon ile Rubat ve Kal'a i Cedîd'in önüne gelmiş idi. Bir türlü Azak denizine girmek kabil olmadı. Zira Azak boğazını zabt eylemişdir ve küffar donanmayı göricek toplar ve humbaraları yağmur misal yağdırub bizim gemiler küçük olmak hasebiyle ana binaen cesaret olunmadı. Bu tarafa geldik ferman devletlü sultanımındır,, deyü arz-ı hali geldikde, serasker-i âlişan mumaileyh Hasan Paşa'ya hitaben "Or kalesi tarafından küffâr ile Nogay Tatarı eğer zuhûr eder ise on pare gemiler ile top menzili mahalde bulunub iktiza eyledikde deryâ tarafından küffârın taburlarına toplar atasın, askerimize kuvvet olur,, deyü buyuruldu irsal olundukda ol zat-ı şerif de sâhib-i merhamat olduğundan ordudan firar eden askeri gece gemilere alub gerü liman ağzına gidüb anda meks ve sâir gemiler dahi sandallarını kıyılarına gönderüb dahi firar eden olur ise alub gideler ve bu esnada mezkûr Şahin Giray⁴³ müterakkib-i fırsat, izhar-ı ni'met-i küfran zu'm-i fasidi üzere, tedbir ederek küffar-ı hâksâr ile gelüb sâlif üz-zikr mah-ı merkumun yirmi yedinci günü⁴⁴ bir ceng-i azîm olub lâkin ne fâide erbab-ı fazl u irfana pûşide değildir cümle hal mâlûm heman. Beyan-ı ahval-i Kırmıdır Sultanım, kul olmuşlar küffara zâhirde kalmadı gûmanım. Yetmiş üç fırkadır bilâ-şübhe bu ümmet be-kavl-i ukalâ Kırmıdadır. Yetmiş iki millet ol bed-likâ bahanecû-yı tuğyan ol Nogay-ı münkir-i in'am-i devlet ü ihsan kadîmden berü habîs-i maderzâd humbara-i barut-ı sahib-i fesad hususâ İblîs-nedîm-i hile-sitâd suret-i hakdan gelür münafık-i fitne-engiz kabail-i mezbûrun reisleri olan Can Muhabbet bin vesvâs-i menhûs-nihâd ve Kırım'ın mirzaları ve şirinleri ceneral Dorgrok دورغروق (Dolgoruki) bed-fial-i mesfûr ile meşveret edüb münasib olan budur ki iki hân (bir) yerde olmaz Selim Giray Han gitsün

⁴³] S. O. III. s. 135; *Gülbân-i Hânân*, s. 206-215.

⁴⁴] 10. VII. 1771

Zira Kefe'de olan Osmanlu askerî geldikde kuvvet bulurlar sonra hal müşkil olur ve hem buna dünya derler bir vakt ola Osmanlu zafer buldukdan sonra ehl-i Kırım'a cefalar ederler ki bu hale sizler sebep oldunuz deyü. Ammâ Osmanlu askerî firar eyledikde ol zaman ehl-i Kırım ve gerek Nogay tâifesi cevab vereler ki sizin askerleriniz firar etdi bizler dahi büyük ordu gibi kesret-i küffara takat getüremeyüb mal ü iyâl ve evlâdlarımızı halâs için çar-nâ-çar teslim olduk diyeler. Ana binaen Kefe üzerine gitmek lâzımdır ve hem Kefe'de olan reâyâlar dahi bizlere müterakkibdir, deyü ta'rif ve tedbir ve mesfur ceneral دورغروق (Dolgoruki) nâm kâfir-i bed-fial ol vechile asker tertib ve Kefe üzerine yakın gelüb dört saat yerde gece ile ehl-i islâm karakolu küffarın çarhacisine müsadefet edüb âzîm muharebe eyledikleri haberleri orduya gelüb ve sabah olunca karakolda olan asker avdet ve metrislere girüb küffar ile toplaşur iken mumaileyh Hasan Paşa Hazretleri gayret kuşağını bend edüb limandan taşra can atub cümle gemiler ile Anadolu deyü girdiler Fi-n-nâri esfelîn (في النار السفلى). Bu tarafdandır asker-i İslâm bu hali dahi gördüklerinde cümlesi metrisden firar ve serasker-i âlişan dahi topuz (دوپوس) ile askerî metrislere sürer idi. Beri tarafından firar ederler idi. Kimi deryâda ve kimi karada helâk ve topcuların cebehanesine gülle isabet edüb ateş alub birkaç topçular ihrak ve bu hali görüb bâki kalanlar dahi firar ve Dizdaroğlu neferatı firar ederler iken seraskere tesadüf ve üzerine hücum ve kurşun atarlar idi ve küffar-ı mesfur üç kol olub biri İslâm ordusunu yağma ve biri metrisleri zabt, biri dahi Kefe kal'asına girüb cebehaneleri yerlü reâyâ ile yağmada iken bu esnada seraskerin yanında ancak on iki etbar kalub ve Kefe sahrâsında Paşatepesi (دبسى) tâbir olunan nâm (tepe) den küffar-ı bed-fial serasker üzerine top ve humbara yağdırub müşarünileyh de çâr-nâ-çar muharebe ederek Kefe kal'asına girüb karşı gelür olmayub serasker dahi girdiği kule kapısını sedd ü bend etdirüb ol esnada küffarın topçubası bir kâfir kapu-yı mezkûre gelüb min-taraf-illâh ol kâfire bir kurşun isabet ve mürd olunca sâir küffar içerüde İslâm askerî çok hâyal edüb gayri tedbir kaydında iken ol anda serasker-i müşarünileyhden küffarın başbuğu olan (...) nâm kâfire, yerlü ocak ağalarından Ali Ağa bir mühürlü kağıd getüren ağayı tutub başbuğ olan kâfire kâğıdı verdikde kâğıdı açub reyî matlûb olmağla der'akab reydir ammâ nedir? deyü kâğıd tahrir ve bir ceneral ve bir tercüman ile serasker paşaya irsal ve kerem buyursunlar ne mahalde görüşelim deyü cevap istedikde paşa hazretleri dahi "kale meydanında görüşelim," deyü cevap verüb ve müşarünileyhin yanında mevcut Kale Ağası ve yerlüsünden Kefe Kadısı Karababa oğlu demekle meşhûr serfesâd,

Beyt: Her kimin olsa zerrece küfrü.
İstılâhat-ı ulûm ile müselman olmaz
Ger karataşı kızıl kan ile rengin etsen
Tab'ı tagyir olur amma lâ'l-i Bedehşan olmaz
Tutuya eylesen eda-i ta'lim-i kelimat
Sözü insan olur amma özü insan olmaz⁴⁵

ve sâir on beş yirmi nefer kimesne ile mahall-i mezbûra varub baş-
buğ olan ol küffar-ı bed-fiâl alay tertib edüb ve serasker-i âlişanın kar-
şusuna gelüb suâl-i hatırdan sonra kılıcı matlûb eylemekle müşarünileyh
dahi silâhdarına işaret edüb Silâhdar Ağa dahi kendi kılıcı mesfûra verüb
ol dahi alub yine paşanın silâhdarına verüb paşa hazretlerine hitab edüb
buyurun yine kendi sarayımıza deyüb kale içine taraf-be-taraf askerini
tâ'yin ve muhafaza-kerde.

Der-beyan-ı hakîr — Bâlâde zikri mürûr eden ceng esnasında bu
hakîre müşarünileyh hazretleri zikrolunan Paşadepesi nâm mahalle karib
yerde vâfir sipahiier cem' olduğunu haber alub hakîre ferman edüb var
şunları mitrislerine götür deyü bu fakirin dahi yanımızda bulunan etbâim
ile ferman-ı âliye inkiyâden gider iken esnâ-yı rahda vâfir kâfir atlasu
karşu gelüb ceng ü muharebe eder iken iki etbâim şehid ve bâkî etbâim
ile yed-i a'dâya düşüb esir etmeleriyle der-hâl üryan ve sergerdân mesfur
cenerale götürüb teslim, ol dahi ordularında bir çadırda habsetmekle hal
müskil olub görelm Necatî ayine-i devran ne suref gösterir,

Kıt'a: Bir yanarım yok benimçün ciğerimden gayri
Bir acır mı bulunur yarelerimden gayri
Cevri gönlümdür çeken gözdür gören askeri
Allah Allah kâm alan kimdir çeken kimdir ta'ab⁴⁶

^{45]} Beyit diye kaydedilen bu parça Fuzûlî'nindir. Metinde vezin ve mâna yanlışları
ile dolu olan bu kıt'anın doğrusu şöyledir:

Her kimin var ise tab'ında şerâret küfri
İstılâhât-i ulûm ile müselmân olmaz
Ger kara taşı kızıl kan ile rengin etsen
Tab'ı tagyir bulub lâ'l-i Bedahşan olmaz
Eylesen tâtîye ta'lim-i edâ-yi kelimât
Sözü insân olar amma özü insân olmaz

^{46]} Bu iki beyte kıt'a denemekte ise de yanlıştır. İkinci beyitten ayrı bir vezin ve
kafiyede olan birinci beytin şöyle olması muhtemeldir:

Bir benimçün yanarım yok ciğerimden gayri
Bir acır mı bulunur yarelerimden gayri

İkinci beyit Fuzûlî'nin olup doğrusu şöyledir:

Cevri gönlümdür çeken gözdür gören dil-dârı heb
Allah Allah kâm alan kimdir çeken kimdir ta'eb

Vel-hâsil on yedi gün aç ve susuz mahbus iken,

Beyt: Vefâ resmin bilen erbâb-ı kâminden cefâ gelmez

Asıl azmaz mücerred merd-i kâminden hatâ gelmez

Ol vezîr-i âlişan serasker hazretleri bu fakirin esir ve mahbus olduğumu haber aldıkda ceneral Dorgrok nâm başbuğa recâ ve taraf-ı devletlerine getirdüb lâkin yedi sekiz etbaim ceneral ordusunda kalmış idi. Anları başka kaleye irsal eyledi ve kırk sekiz gün mürûrunda seksen beş senesi cümazelevvelinin on beşinci⁴⁷ günü ocaklu ve sipah ve etba-ı seraskerden cümle Kefe ordusunda esir olan iki yüz seksen nefer defter olunub elli bir nefer âdem ile seraskeri Rusya tahtgâhı olan Petreburk nâm mahalle irsal ve bâkî iki yüz yirmi dokuz nefer âdemi Kırım'da meks kerde.

Der-beyan-ı mükâleme-i Tatar an küffâr — Vaktâ ki meks eylediğimizde zikrolunan on yedi günde Tatarlar beher gün orduya cümle mirza ve şirinler ve Yedsan (Yedisan) Tatarın reisi olan Can Muhabbet zade yek-çeşm ve sairleri gelüb müşavere ve gâh olur ki muaraza ederler. Sonra giderek küffâr-ı mezbûr Tatarın ellerinde olan gulâm ve câriye ve davar ve hergelelerini ber-takrib alub Kuban tarafına irsal ve ol vakit Tatarların can başına sıçrayub hal neye varacağın ma'lûmları oldu. Lâkin ne fâide Nogay tarifesi küffâr tarafına geçdi ve geriden tekrar imdad için küffârın askeri gelüb Kırım'ın her tarafını sedd ü bend etmekle ehl-i Kırım zafer bulacak mahalleri kalmadı, zira amellerine göre buldular.

Evs haf-ı ada-i Kırım ve kal'a-i Kefe — Kefe kal'ası Anadolu yakasında Sinop nâm mahalle karşıdur ve büyük kal'a ve şehir-i azîmdir yani küçük Mısır tâbir olunur bir şehirdir. Reâyâsı Ermeni ve Rumdur. Yakın yirmi bin reâyâdan mütecavizdir ve derûn-i kal'ade olan cami ve mesâcid elli mikdâr ve kiliseleri elli altıdır. Bera-yi müsaade ve Osmanlı reâyâsı olmak üzere ancak bin reâyâyâ cizye verilir ve bâkî reâyâları bizler han ve hanî ve sultan ve mirza ve şirinler reâyâsıyuz deyü evrak kabul etmezler. Ağalarına senede birer gurus verüb kâğıd alurlar. Eski Kırım ve Karasu ve Gözlova ve Bağçasaray ve sair mahâllerde sâkin reâyâlar katolik (کاتولیک) olmuşlardır ve Moskov tarafına kâğıdları gidüb gelür idi ve Kefe iskeledir ve büyük limanı vardır. Bu kal'anın hâricinde Şor tâbir olunur yani varoşdur. Vafir mahallâtı ve sol tarafında bir kebir dağ vardır ki hâlâ Paşa Bağları tâ'bir olunur. Sebebi budur ki zama-ı sabıkda Kefe ahâlisi Devlet-i Aliyyeye âsi olub kal'a-i mezbûreyi zabt ve deryadan ve karadan kimesne girmek kabil olmamağla üzerlerine sefer olub deryadan kalyonlar ile asker tâ'yin ve muhâsara olu-

⁴⁷ 26. VIII. 1771

nub lâkin bir dürlü limana girmek kabil olmayub âhar kara tarafına dahi asker döküb iki seneye yakın kal'a-i mezbûreyi muhâsara ve muhârebe ederek bu dağda olan asâkir ile me'mur serasker ve mir-i miran bağlar yetişdirüb Paşa Bağları tesmiye olmuşdur. Lâkin kal'a-i mezbûreye bir dürlü zafer olmayub cümle asker ittifakiyle bu bağlara yakın yerde bir depe bina edüb Sultan Osman Depesi gibi depe olub Kefe'ye karşı havâle olmağla üzerine top ve humbara çıkarub ve paşalar kal'a kapularını muhâsara edüb bu vech üzere ceng olanda kal'a içine humbara ve top güllesi girince ahâlisi bir dürlü tâkat getüremeyüb ol vechile kal'a fetholdukda paşaların isimleri kaleye girdikleri kapuya tesmiye olunmuş. Bu depe dahi hâlâ Paşa Depesi tâ'bir olunur. Zâtında bir palanga olsa işe yarar. Zira kırk sekiz ve dokuz⁴⁸ senelerinde Moskov kâfiri yine Kırım'a girüb Kefe üzerine gelüb lâkin ahali-i Kefe ve asâkir-i ordu ve paşalardan Canım Hoca⁴⁹ ve sairleri kal'anin sol tarafında olan deryaya yakın yerden metris alınub zikrolunan Paşa Depesi metrisden içerü kalmakla mezbûr depe(ye) top ve humbara çıkarub ve Paşa Bağlarına yerlûden asker tâ'yin ye muahaza olunub küffar bir dürlü mukavemet edemeyüb âhir gerü gidüb Karasuyu ve Gözlova ve Or kal'asini yakub atub gitmişdir. Kefe selâmet bulub bu def'a ol tepeye Abaza (Mehmed) Paşa i'tibar etmeyüb metrisden taşra bırakıldı ve kendüye sabıkda olan keyfiyet naklolundu. Lâkin müfid olmadı. Paşanın hal ü şanı bâlâda zikr olunmuş idi ma'lumdur. Bu Kefe'nin sol tarafı Karadeniz'dir ki Kefe'den Kerş nâm bir mahalle varır kebîr limanıdır ve andan Yeni kal'a-ki Azak denizine girer Kefeye dört buçuk saatdir ve Yeni kal'anin karşı yakası Taman kal'asidir. Beyninde Azak denizidir. Yeni kal'aden bahr-i Azak سین (Suyun) ile Rubat kal'asidir ve Rubat'ın bir tarafı Azak suyu ve bir tarafı Sasık (صاسق) denizidir. İki su beyninde yirmi dört saat çeker bir yol vardır ki iki atlu yanyana ancak gider nihayeti چنکه boğazı tâ'bir olunur. Çerkes hudududur ve bu havâfde Rubat Kal'asi tarafından Karabayrak tâ'bir olunur karakol gezerler imiş. Bu def'a küffarı bu Karabayrak getürdü. Mezkûr Rubatdan Sasık suyu ile Çungar boğazı nâm mahalle ve yine Sasık ile Üçoba nâm mahalle varır. Andan Or kal'asi hudûdunda nihayet bulur. İşbu Sasık denizi ki Or kal'asi hendeğine girüb üç buçuk saat boy çeker. Kal'a-i mezbûrun sol tarafı Karadenizdir. Birbirlerine cereyan eder ve Or kal'asinden Kıl burun otuz altı saatdir ve kal'a-i mezbûre Gazikirman nâm kal'a(ye) dahi otuz altı saatdir. Mukaddemâ metin bir kal'a imiş Harab oldukda karşusunda Özü (اوزی) kal'asi bina olmuşdur. Mabeynlerinde Özü suyu tâ'bir olunur nâm nehir akar ve kal'a-i mezkûr

⁴⁸] 1735, 1736

⁴⁹] S. O. IV, s. 230

Gazikirman bu def'a Moskov eline girdikde ta'mir edüb metfn bir kal'a etmişdir ve üç nehriñ başıdır ve sair Kırım içinde olan mezkûr kal'aları dahi ta'mir ve bazı yerler ki Karadeniz tarafıdır palangalar ve tabyeler bina etmişdir ve Or kal'asinden orta yol ile Kefe'ye otuz altı saatdir ve kara tarafından Kefe'nin sol cânibi Karadenizdir. Kıyı sırasıyle Geyik atlaması tâ'bir olunur mahal, andan Sudak nâm mahalle andan Mangıd (ماتقد) kasabası, andan Gözlova kalesi, andan Balıklova kasabası bunlar iskeledir ve andan Kırım hanlarının sâkin oldukları Bağçasaray, andan mezkûr Or kal'asıdır. İşbu Kırım adası dört yüz elli mildir ve derûn-ı Kırım için kırk bin mesciddir derler, yakfn kırk bin kura olmak üzeredir. Lâkin şimdi çok yerleri harab olmuşdur.

Der-beyân-ı kilâ-i küffâr — Serasker ile elli bir neferi Kefe'den kaldırub Or kal'esine, andan Heyhat sahrâsına, andan Kadıkirman. Bu kale bizim lâkin harab idi. Bu dahi kefereye geçdi. Bâlâda mezkûrdur. Andan dahi Özü suyu nâm nehri geçüb küffarın ibtidaki yeni kal'ası olan mahal ki bâlâda mezkûr seksen üç⁵⁰ senesinde Kırım kalgay'ı olan Şehbaz Giray⁵¹ hazretleri ihrâk bin-nâr eylediği kal'aden Zımar (ضمار) kal'ası(ni) dahi kezalik ihrak etmiş idi ve kal'a-i mezbûreler Kırım toprağına doksan beş saatdir. Mezbûr Zımar kal'asinden Baltova (بالتوه) nâm kal'asine, andan Sarıçınka kal'asine, andan Burgaz kal'asine, andan Tuğla nâm kal'asine fakat bu kal'a kârgirdir. Bu kal'aye Çelebi Sultan Mehmed Han Gazi Hazretleri asakir ile gelmişlerdir. Zira cevânib-i erbaası ehl-i islâm metrisleri malûmdur ki rumca tarihi kal'ade mezkûrdur ve büyük bir şehirdir. Şimdi etraf-ı şehir sudur ve bu suların üzerlerine nice ve nice dolaplar ve çarhlar ki acıbdır. Âlât-ı seferiye ve silâh ve sâir metâ' bu şehirde hâsıl olur. Kabâ çuha ve kumaş ve kirpas gibi ve bâkî zikrolunan kal'aları türabdır ve bu şehri mezkûrda otuz sekiz gün ikamet olunub ve müşarünileyh hazretlerinin maiyetine tâ'yin olunan بوت بوتوق⁵² yani asker yediyüzbaşısı kâfir kıralımdan kendüye hitaben tahrirat ibraz ve mefhûmu Kırım seraskeri hazretleri ancak yirmi bir nefer ile gele ve bâkî otuz neferi işbu Tuğla kal'asinde mekseylemek iktiza eyledi deyü müşarünileyh hazretlerine takrir verüb müşarünileyh dahi hitâb edüb benim etbaımdan kalacak yokdur ki kala zira Kefe kal'asinde iken başbuğ olan ceneral elli bir nefer ile defter edüb defter dahi devlete irsal olundu. Ana binaen senin yedine dahi tahrirat verdi. Şimdi bu tahrirat kıraldan geldi deyü ibraz eylediğin tahrirat hilâfdır deyü nizâ vâki olub mesfûr

⁵⁰] 1769

⁵¹] S. O. IV. s. 173; *Gülbân-i Hânân*, s. 217-218

⁵²] Polkovnik = albay

yediyüzbaşı olan kâfir mücerred neferat-ı mezkûr ile bu kal'ade mekseder misin yohsa olan tahrirat üzere yirmi bir nefer ile gider misin? Cevap ver ki devletime tahrir edeyim dedikde paşa hazretleri tahrir eyle, ben bir esir olmuş âdemim her ne yerde meksolunur ise meksederim lâkin etbâmdan kimesne gerü kalmak olmaz zira senin devletin ve kırılının bana lüzumu yokdur ve görmek dahi lâzım değildir. Mukadder her ne ise olur deyü bu gûne müşarünileyh cevab-ı kat'î buyurdu. Mesfur bir dürlü mukavemet edemeyüb kal'a-i mezbûrun dizdarı ve sair zabitanı bu hale vâkif olmalarıyle cümlesi serasker-i gayûr hazretlerine gelüb şapkalarını ellerine alub baş eğerler idi ve hal ü hatır sual edüb ve reca ederler ki eğer siz bu yediyüzbaşıyle gitmeyüb bunda ve gayri mahalde kalmak lâzım gelür ise buna gadr-i küllî olur. Zira sizlerin hizmetinde olub bilâ nizâ' mahall-i me'mûra vardıkda ba'dehu devletde kendüye cenerallik payesi verilür. Lûtf u kerem edüb vech-i meşruh üzere yirmi bir nefer kimesne ile teşrif buyurasız ki kıralmıza vardıkda her ne ki buyurasız kabul olur. Sonra bu tarafda kalan etbâi yine getirtmek kabildir deyü reca ve niyaz eylediklerinde çâr-nâ-çâr rıza ve sükût gösterdiler. Dergâh-ı âli Kapıcıbaşılarından kethudası İbrahim Ağa ve Divan-ı Humayun Küttabından Reis ül-küttâb vekili Hüseyin Senayî Efendi ve Mektubî el-hâc İbrahim Efendi ve sâir otuz nefer kimesne ile bâ-defter kal'a-i mezbûrede kalmak ve ta'yinat verilmek üzere cümle zabitan sened verüb bu vech üzere seksen beş şaban-ı şerifinin berat gecesi⁵³ müşarünileyh ile bu fakir dahi ve sâir yirmi nefer ile Rusya tahtgâhı deyü ol leyle-i mübarekede yola revan olundu. Vakit şitâya tesadüf edüb berr ü yaban olan mahallere ve gâh kalé ve şehir kenarlarında üç günde bir karantine tâbir olunur yani nezaret (نظرانه) demektir. Kırdâ ateş yakub ardıç ağacını içine atarlar ve paşadan gayri esirleri soyub üryan edüb ol ateşden geçirib ol bütün vücûdlara te'sir etmekle hastalık olmaz imiş alâ-kavl-i küffar. Bu azâb ile soğukdan birkaç kimesne helâk olub ve bu vech üzere Eski Moskov tâbir olunur nâm kal'a ki sabıka tahtgâhı olan mahal ki yirmi iki⁵⁴ tarihinden mukaddem kırallar bu mahalde sâkin olurlar imiş. Şived (شود)⁵⁵ muharebesinde Moskov kralı Şived'e galebe edüb Şived kralı Âl-i Osman toprağına düşüb ol esnada Moskov kralı olan Deli Petro nâm kral Şived toprağının nisfını zabt ve Bahr-i Muhit kenarında olan kalelerinden Narva kal'asi ve Reval (رویل) ve Rigâ (ریقه) kal'asi ve sâir dört beş kal'ayı zabt ve mezkûr Narva kal'asına on sekiz saat yerde yekpare Boruk (بوروق) olurmuş, Hâlf

⁵³] 5. XII. 1771

⁵⁴] 1710

⁵⁵] İsveç

mahal olmağla Deli Petro tahtgâh etmekle Petreburk tesmiyê olmuş. Hâlâ tahtgâhdır tafsili zırde zikrolunur. Salif ül-beyân Eski Moskov kal'asına andan diğêr Yeni kal'a ki harabdır andan bâlâda mezkûr Şived kal'alarını mürûr ederek tâ Kırım tarafından mezkûr cedid tahtgâhı olan Petreburk'a altı ay dokuz günde nüzul ve serasker-i âlişana konak tâ'yin olunub anda meksolundu fi 6 L. sene 1185⁶⁵.

Ve esnay-ı rahda üzerimize tâ'yin olunan küffarın askeri içlerinde ba'zan Kazan Tatarları var idi. Kendi hallerini vafederler ki küffar bizleri Kazan vilâyetinden imdad-ı asker deyü beş altı bin nefer ayırub kendü askerine katub Kırım üzerine irsal eyledi. Lâkin bizim mollalarımız cümlemize nasihat edüb sizler ki ehl-i İslâm üzerlerine varub mukabil olundukda tüfeklerinizi yukarı tutub ve eğer fırsat olur ise İslâm tarafına firar edüb geçesiniz ki selâmetdir. Zira sizler bu askerlikde kalub sonra bir dahi bizleri görmek kabil değıldir. Küffar kalelerinde kalursunuz. Bu vilâyete getürmezler hemen İslâm tarafına gitmek tarîkine bakın deyü dua etmeleriyle bizler dahi bu vech üzere nizâm verüb giderdik. Meğêr içlerimizde casuslar var imiş. Küffâra haber vermişler. Kırım'a yakın yerde bizleri üçer beşer yüz nefer tefrik edüb cümlemizi sair askerlerinin içlerine vaz' ve olvechile bir dürlü imkânı olmadı. Ana binaen bir yere gelüb firar edemedik deyü naklederler idi.

Der-beyân-ı Petreburk — İklim-i sâbi'dan olub etvel-i neharda (اطول نهارد) yetmiş beş gün aşânın vakti bulunmaz ve etvel-i neharı on dokuz buçuk saat olub ve inhıraf-ı kiblesi cenûb cânibine olan hatt-ı nısf-ı nehârdan garb tarafına on yedi derecedir ve tulû u gurûbu bir saat on iki buçuk derece evvel olur ve aksar-ı neharda tulû on dört derece ve gurubu iki saat on bir derece evvel olur ve cezire-i Tula (تولا) Rusyadan aşağı bir ma'mûre cezfredir ki yılda dört ay on gün aşânın vakti bulunmaz. Bu mahal Sibirin sol cânibine düşer sincab ve samur ve maden-i nûhas ve sîm bu mahalden gelür.

Der-beyân-ı bürudet — Serasker-i Kırım Silâhdar İbrahim Paşaya kıraliçe bürüdet edüb mezkûr Tuğla'da etbâi için nizâ' olduğu ecilden müşarünileyh hazretleri etbâ gerü kalede kalmasını kıraliçenin izni olmadığını bertakrîb haberini alub tehevür etmekle ol esnada kıraliçenin Başvekili olan Pani⁶⁷ müşarünileyh hazretlerini da'vet ve kıraliçe sarayında cümle devlet-i nasârânın balyosları ve Kırım tarafından varan Şahin Giray ve sair mirzalar ve kendi rical-i devletleri ve cenerâlleri cem' ve Kırım seraskeri gelecek deyü müntazırlar ve müşarünileyh dahi gitmek üzere iken mihmandarı olan mesfur yediyüzbaşısı Mihail kıraliçe

(Arkası var)

⁶⁶] 12. I. 1772

⁶⁷] Nikita İvanoviç Panin (1718-1783)